

העתונות הצה"רית בארץ-ישראל

יוחנן פוגרבינסקי

מ„הצפון“ ועד „המשקיף“

אין הסקירה הבאה להלן, המצומצמת לפי תכנה, שנתבת בשת"י להכניה, עבור גליון האלף של המ„הצפון“. מתיימרת להיות כעין סקירה היסטורית מלאה, מקיפה, ומדוקדקת של עתונות הצה"ר בארץ. עוד העתונות הצהר"ית בארץ ישראל מחכה להיסטוריון שלה, אבל כוונתי היתה רק לתת סקירה כוללת ומצומצמת של העתונות הצהר"ית בארץ ישראל, ולא פסחתי אפ"י לו על שבועונים וירחונים, שכאילו לא היו באופן רשמי ריביזיוניסטיים, אבל שירתו את התנועה בתקופה מסוימת שרות רב.

כמו כן לא הזכרתי את כל הגליונות החד-פעמיים שהופיעו בפרקי זמן שונים (בין עתון למשנהו) במספר רב. בפרקים הבאים גוללתי את פרשת העתונות הצה"רית, עתון עתון ופרקו.

א. „הצפון“

ייתכן שהשבועון הסימפטי הקטן הזה — „הצפון“ — נשכה אפילו מלבות מיס-דין. אבל לסקור את העתונות הצהר"ית אסור לעבור על נסיון בראשית זה. שינעשה על ידי הד"ר אברהם וינשל בחיפה. את הופעתו קובעים לשנת 1926 (כלומר כשנה אחרי יסוד הצה"ר הערמי במכלל), והוא נוסד, כאמור, על ידי הער"ד וינשל שהיה גם מיסדו וגם עורכו וגם עוזרו הראשי והעיקרי. גליונו הראשון של „הצפון“ הופיע בה' אדר הרפ"ו (19.2.1926). הפורמט שלו היה קטן — פורמט ה„מוסף לדבר“ — והיכל ארבעה עמודים. העורך בעצמו לא יכול, כמובן, למלא את כל העתון ולכן סדר גם מערכת, שבה עבדו מראון רן-סוסובסקי (סופר „הבקר“ כיום בחיפה), ט. ז. אשכנזי וד"ר שפירה. בעתון, מלבד המדורים הפוליטיים והציוניים, היה גם מדור של בקורת תיאטרלית, והמבקר התיאטרלי של „הצפון“ היה מרא. לוברני, מנהל השעה העברית ברדיו הא"י.

מספר קוראי „הצפון“ היה לכתחילה מצומצם מאד — כל התנועה הצהר"ית מנתה אז בארץ מאות בודדות של חברים, אבל היה לעתון זה (מה שהיה חסר תמיד לעתונות הצהר"ית) דפוס מיוחד משלו: „הצפון“ נדפס בדפוס „הצפון“. הצטיינו בעתון בעיקר הסקירות השבועיות שנדפסו בצורת היומן של „הראזסוויט“ ע"י העורך. כל המאמרים ואפילו הכרוניקה המפלגתית היו כתובים בפתוס, ויחד עם זה בהגיון, ועל כל העתון היה מתוח כעין חוט של חן. „הצפון“ היה בימים ההם העתון הצהר"י העברי הראשון בכל העולם, והוא גם היה הצנור היחידי שהיה מביא את מאמרי ז'בוטינסקי עבור הקורא היודעי רק עברית. לאט לאט התפתח העתון והוא 1928 עבר העתון לת"א ועורכו היה אז

הד"ר יעקב וינשל. העתון המשיך בקיומו עד בואו של ז'בוטינסקי בסוף 1928.

ב. דואר היום

בחול המועד סוכות תרפ"ט (1928) הגיע ארצה זאב ז'בוטינסקי, כדי להשתקע בארץ. היה ברור שקודם כל ינסה לחזק את הצה"ר בארץ. בתור אמצעי ראשון לחזק השפעת הצה"י צריך היה ליצור כלי-מבטא רציני גדול, והעיקר שיופיע בתור עתון יומי. „הצפון“ בתד-שבועון קטן לא יכול היה למלא את התפקיד הגדול הזה, והתחילו דיונים רציניים בחוגי ההסתדרות הצהר"ית ע"ד יצירת עתון יומי גדול שזאב ז'בוטינסקי יוכל לפרסם בו את דבריו, ושיחד עם זה ישמש גם לכלי מבטאם של כל החוגים האוהדים את הצה"ר.

באותו פרק הזמן נמצאו בארץ שלשה עתונים יומיים: „הארץ“, „דבר“ ו„דואר היום“. וכולם יחד התאבקו קשה על קיומם. „הארץ“ היה האורגן של החוגים הדימוקרטים, כביכול, ולמעשה זה היה בטאונו של הד"ר גליקסון, שבאותה שעה עבר לשרת את הסוכנות היהודית, אם כי לכתחילה התנגד לה מטעמים עיקרוניים ונלחם בה קשה. „דבר“ היה העתון המעמדי הלוחם של השמאל הפלשטינאי, ו„דואר היום“ היה באותה התקופה העתון היחידי שנשא ברמה את דגל האזרת סתם בא"י ולחם בלא ליאות וגם בלא מורא ופחד בדיקטטורה של השמאל, שהחלה להשתלט בישוב. אבל השפעת ד"ה היתה באותה שעה בסוף 1928 חלשה ביותר. העורך שלו באותו זמן, איתמר בן-אבי, אצל עליו מרוחה כלומר מפוזותו וקלזת-דעתו. הפסדיו גדלו והזלכו ובוד בבוד עם ההפסדים הללו התחילו חלפ"י עורכים וחלופי מערכת, ומה פלא אם ערכו הספרותי והפוליטי ירד. מיום ליום, מנהלי העתון החליטו לשם הצלת הבמה למסור את „דואר-היום“ בתנאים מסויימים (כמובן בתנאים חומריים הכתוב מדבר) לרשותו של זאב ז'בוטינסקי.

לא קל היה לתנועת הצה"ר לקבל לידהו את העתון הזה. ירושה רוחנית קשה רבצה על העתון, אבל מכיון שילתנועה היה צורך בכלי מבטא משלה, ויסוד עתון יומי לא היה מהדברים הקלים ביותר — החליטה התנועה, לא בלי היסויים, לקבל לרשותה את העתון. את העריכה הכללית קבל על עצמו זאב ז'בוטינסקי, ולמערכת נכנסו ה"ה: אב"א אחימאירי, א. בן-חורין, שלמה גפ-שטיין, ב. וינשטיין וד"ר י. ה. ייבין. בהרכב מערכת זה התחיל מראשון ל-צמבר 1928 להופיע „דואר היום“. בגלליון הראשון של המערכת החדשה נתפרסם כעין „אני מאמין“ של המערכת בחתימתו המלאה של זאב ז'בוטינסקי, שעשה רושם גדול לא רק על חברי הצ"ה"ר והקרובים לו ברוח, אלא גם על הצבור הכללי. אפילו ה„דבר“ מצא לנ-

חץ להעתיקה, ויחד עם זה גם לברך את העתון המחודש, ובעיקר את העורך החדש, אם כי הדגיש בדברי ברכתו כי יצטרך לעמוד בקשרי מלחמה לא קטנים עם העתון ועורכו.

העתון הצליח מאד. מאלף וחמש מאות טפסים שבו הופיע ביום ה-30 לנובמבר 1928 עלה במשך זמן קצר ל-4000, וכעבור זמן לא ארוך עלתה הטירויה עוד יותר. המערכת הצליחה לשנות את היחס הרע שהיה לעתון זה בתקופתו הקודמת, והצלחת העתון במובן הרוחני היהתה אפילו יותר גדולה מהצלחתו החומרת. מאמרי ז'בוטינסקי, הכתובים עברית יפה ועסיסית, עשו רושם כביר על הקוראים, גם בבחירת חבר העוזרים הצטייננו תמיד בעוז הבטוי ובפתוס שלם. בסוף תרפ"ט נוסף למערכת כוח ספרותי ופובליציסטי כביר — המשורר אורי צבי גרינברג, שעד אז היה רחוק מהתנועה והשתתף באופן קבוע ב„דבר“, הוא לא יכול היה יותר לנשוא את המצבתנועה, החלוצית שממנה קיווה לגדולות, ופירש על כן מהמחנה ההוא, מחנה שכהניו בגדו בכל הקדוש והיקר לו. למשורר, והצטרף למחנה הלוחמים לציונות גדולה וטהורה, והתחיל גם להשתתף באופן קבוע ב„דאור היום“. בתקופתהוא, תקופת מהומות אב תרפ"ט, גדלה השפעת העתון והגיעה לפסגה, שאליה לא הגיע אף עתון עברי. מאמרי ז'בוטינסקי, ייבין, אורי צבי גרינברג, אבא אחימאירי, ב. וינשטיין ושליכה גפ-שטיין העלו את העתון לפסגה של פובליציסטיקה עברית.

אחרי צאתו של ז'בוטינסקי לחו"ל נכנס למערכת גם העלונאי האירופי הכש-

רוני והמפורסם ד"ר וו. פון-ווייזל, והתקופה הזו היתה תקופת הזהב של העתון-נות העברית בא"י בכלל. בפרק זמן זה התחיל להשתתף ב„דואר היום“ מזמן לזמן ב מאמריו אחד מגדולי הספרות העברית — הפרופ' יוסף קלוזנר.

מסכות שונות עזבו הריביזיוניסטים את מערכת „דואר היום“ בשנת 1931, והצה"ר שוב נשאר בלי אורגן משלו.

ג. במערכה

בתקופה שבין „דואר היום“ הריביזיוניסטי ובין „העם“, שאודותיו אספר להלן, החל להופיע בירושלים בעריכתו הע"ד ב"צ בן-אהרן שבועון לוחם, שזוהה מוקדש כולו ל„שאלות החיים ולהגנת זכויותינו בארץ“. מגמתו היתה צהר"ית, אם כי רוב עוזריו הקבועים היו מחוץ לתנועה. שמו היה „במערכה“. הגליון הראשון של „במערכה“ הופיע בבניסן תרצ"א (1931). עוזרי העתון הקבועים מלבד י. קרניאל (עז מות), שעבד בו רק חדשים מועטים, היו: שלום שורץ, דניאל סירקיס, ר' נח (אביגדור משל) ויוחנן פוגרבינסקי. כל ארבעת הסופרים הללו, אם כי לא השתייכו כאמור לתנועה, נטו לצה"ר. הודות לכך הצליח השבועון הזה לתפוס מקום בצבוריות העברית בארץ והיה נקרא כמעט ע"י כל החוגים. תפוצתו במשך זמן מסויים עלתה לשלשת אלפים טפסים, אבל למרות זה לא האריך ימים; ומקץ שנתיים להופעתו הפסיק את קיומו.

ד. העם

אבל התנועה הצהר"ית לא יכלה להסתפק בשבועון חצי צהר"י. התנועה גדלה ולהתקיים בלי עתון יומי משלה לא יכלה. במאמצים גדולים מצד ראשי התנועה בארץ יסד הד"ר פון-ויזל עתון יומי

חדש בשם „העם“. בעתון הזה, כמו ב„דואר היום“, השתתפו כמעט כל העוררים שמנתי לעיל, אבל השפעתו והפצתו לא היו משום מה כל כך גדולים. „דואר היום“, שהמשיך להופיע בהרכב מערכת לא-צהר"ית, נהנה זמן ממושך מהזוהר שעטף את העתון בתקופת הצה"ר. ולכן, לו היו עומדים לרשות „העם“ אמצעים כספיים גדולים בודאי שהיה יכול סוף סוף לתפוס את מקומו הראוי, אבל אמצעיו היו מזגבלים. ונוסף לזה באו עלו כחתף פקודות סגירה מטעם השלטונות, שדלדלו עוד יותר את אמצעיו החומריים והללו קירבו את קצה כארב-עה חדשים בקירוב התקיים העתון, וכשנסגר באבגוסט 1931 ע"י השלטונות לזמן בלתי מוגבל, היה ברור שיותר לא יפתחו. ואמנם, להצילו ולהחזירו לתחייה לא יכלה אפילו החברה בעלת המניות שנוסדה לשם הצלתו בשם „מגדל לור“. התנועה נשארה שוב בלי עתון רשמי משלה.

ה. חזית העם

אחרי שנפסק „העם“ היומי היתה התנועה שרויה חדשים מספר בלי אורגן רשמי משלה, אבל בסוף שנת 1931 החל להופיע שבועון צהר"י חדש בשם „חזית העם“. מיסדיו היו חברים רגילים של השורה הצהר"ית. אמצעים חומריים כמעט שלא היו ברשותם, אבל לעומת זה היה רצון כביר לקיים ויהי מה את הבמה הזו. במערכת עבדו הד"ר י. ה. ייבין וד"ר אבא אחימאירי. במשך תקופה ממושכת נאבק העתון על קיומו, אבל את דגל המלחמה, בלי רחמים, בכל הרקבון שפשה בישוב נשא ביד רמוז ובקומה זקופה. „חזית העם“ היה עתון לו-חם בלי פשרות וכלי לנטות ימינה או שמאלה. בלא מורא ופחד לחם „חזית העם“ בכל מה שריח מושקיום ומרכסיו-זה בזה, גנף ממנה ואם כי היה עתון לריב ומדון והעתונות של הצד שכנגד התיחסה בשלילה וגם בשנאה אליו, בכל זאת הלכה השפעתו הלך וגבור, והגיע הזמן שגם אפילו מתנגדיו מוכרחים היו להכיר בהשפעתו ההולכת וגודלת.

בתקופת „חזית העם“ (1933) חלה גם העלילה הידועה, שהביאה לידי אותו המשפט, שזכרו עדיין לא מש מזכרונם של כל אלה שהיו אז בתנועה. I מעורכיו צורף לנאשמים, אבל „חזית העם“ המשיך לעמוד במערכה בתקופתה קשה זו באיתנות ובקרירות. כל גליון של העתון היה מלא וגדוש מאמרים כתובים בלהט ובבשרון ורושמים על בני הנוער ואפילו על הנוער המתנגד היה גדול. אבל התנועה זקוקה היתה בשעה זו לעתון יומי, ו„חזית העם“ התחיל להופיע שלש פעמים בשבוע, אבל גם זה לא הספיק למלא את הצורך בעתון גדול. התנועה ישבה על המדוכה איך ליצור עתון גדול שיוכל ללחום את מלחמת החיים והמוות